

Meer Engels betekent minder Nederlands

René Appel

Bijzonder hoogleraar 'Verwerving en didactiek van het Nederlands als tweede taal' aan de Universiteit van Amsterdam

Een blinde muur is volgeplakt met affiches voor *dance events*, bijvoorbeeld in de *Powerzone*. Kaartjes zijn niet verkrijgbaar in de voorverkoop, maar *tickets* in de *presale*. In de Nederlandse krant staat een advertentie van de universiteit van Nijenrode, volledig Engelstalig, zodat het *University Nyenrode* is geworden. De vraag is natuurlijk waarom een Engelstalige advertentie in een krant staat die toch gelezen zal worden door mensen die het Nederlands beheersen. En nu verschijnt het bericht dat dertien openbare basisscholen in Rotterdam tweetalig worden, wat natuurlijk niet wil zeggen dat de thuistaal van veel leerlingen (Turks, Portugees, Arabisch, enz.) een plaats krijgt in het curriculum. Nee, die tweede taal is Engels. In groep 1 op vierjarige leeftijd moeten kleuters al vijf uur Engelse les per week krijgen, dat is bijna twintig procent van de beschikbare onderwijstijd.

Een van de argumenten om voor het Engels te kiezen luidt als volgt. 'Voor het Engels is gekozen, omdat kinderen daarmee in toenemende mate te maken krijgen, via de computer, internet en televisie.' Dat je die redenering ook om zou kunnen keren, komt blijkbaar niet op in het hoofd van mensen als projectleider Werdekker (want dit is uiteraard weer een van de vele 'projecten' waarmee het onderwijs – en vooral de beleidmakers – eromheen het dagelijks werk probeert 'op te leuken'). Kinderen steken tegenwoordig al zoveel op van het Engels in de popcultuur, televisie, film en internet, dat je aan die taal juist geen extra aandacht zou hoeven te besteden.

Waarom verdient het Rotterdamse idee nu een kritische beschouwing? In de eerste plaats hoort iedereen voortdurend (voor een groot deel terecht) jammerklachten uit het onderwijsveld. Er wordt te veel van scholen verwacht, leerkrachten zijn overbelast, in de stroom van vernieuwingen gaan ze kopje onder, het onderwijzen van een etnisch diverse en soms sociaal problematische leerlingpopulatie wordt steeds moeilijker. En wat doet Rotterdam, nu de alom gevreesde Zoetermeerse regelzucht enigszins aan banden wordt gelegd? Ze bedenken een nieuw project, met nieuwe functionarissen, nieuwe taken en uiteraard nieuwe evaluaties. Als de boze buitenwereld het onderwijs niet bedreigt, doet het onderwijs dat zelf wel.

Een tweede argument tegen een project als de tweetalige school ligt in het verlengde van het vorige. Wie moet dat Engelstalige onderwijs gaan geven? De huidige Nederlandstalige leerkrachten, neem ik aan. En met behulp van welk materiaal? Ja, dat moet grotendeels nog worden ontworpen en gemaakt. Twee Rotterdamse scholen beginnen zelfs volgend jaar al met het programma, maar er is heus wel een (semi-)commercieel bureau dat er munt uit weet te slaan: Engelstalig basisonderwijs als gat in de markt.

We kennen al geruime tijd het verplichte onderwijs Engels in de laatste twee klassen van de basisschool en vrijwel iedereen weet hoe treurig het daarmee is gesteld op veel scholen. Leerkrachten laten de kinderen vaak maar wat domme invullesjes maken, naar bandjes luisteren of tv-programma's bekijken. Dan zijn ze tenminste 'met Engels bezig'. Het is ook tamelijk pretentius om te denken dat allerlei docenten die daar niet voor zijn opgeleid zomaar onderwijs in het Engels als tweede taal kunnen geven. Een paar applicatiecursussen zijn bepaald niet voldoende om de vereiste didactische vaardigheden bij te brengen, laat staan om de Engelse taalvaardigheid van docenten op voldoende niveau te brengen. Leerlingen in de hoogste klassen van het basisonderwijs steken al af en toe de draak met hun leraren vanwege hun matige uitspraak van het Engels. Het is ook niet voor niets dat over het Engels-Nederlands tweetalig voortgezet onderwijs de anekdote de ronde doet, dat de geschiedenisdocent die zijn vak in het Engels moet geven, de leerlingen voorhoudt *to make their homework*. Een laatste voorbeeld: op de universiteiten wordt nu ook onderwijs in het Engels gegeven in de zogenaamde *masters*-fase. De ervaringen daarmee zijn bepaald niet allemaal even gunstig. Docenten vinden het lastig om (moeilijke) stof in het Engels uit te leggen, Nederlandse studenten moeten bijvoorbeeld een referaat in het Engels houden, waar ze er voorheen al huizenhoog tegenop zagen om dezelfde taak in het Nederlands uit te voeren. Iedereen kan bedenken dat colleges in het Engels van te voren geprepareerde rechttoe-rechtaan verhalen zullen worden, en dat aardige terzijdes, gevatte reacties en verrassende, nieuwe voorbeelden grotendeels tot het verleden gaan behoren. Engels is dan geen verrijking maar verarming van het onderwijs, zoals veel docenten van de Universiteit van Amsterdam al te kennen hebben gegeven. Het onderzoek naar de effecten van Engelstalig onderwijs in het VO en het WO is overigens vooral uitgevoerd door propagandisten voor deze aanpak, zoals Klaassen over het Engelstalig curriculum aan de TU Delft. Het zal geen verbazing wekken dat dergelijke evaluaties vooral zonnige perspectieven schetsen.

Een derde, heel ander argument tegen veel Engels in het basisonderwijs heeft te maken met de taal- en sociale achtergrond van veel leerlingen, vooral in steden als Rotterdam. Het gaat me er nu niet om dat de thuistaal van bijvoorbeeld Turkse en Kaapverdiaanse kinderen grotendeels wordt genegeerd, maar diezelfde kinderen hebben aan het eind van de basisschool gemiddeld vaak een taalachterstand van ongeveer twee leerjaren ten opzichte van hun Nederlandse klasgenoten. Engels wordt straks de derde taal die deze leerlingen zich eigen moeten zien te maken. Er is weinig fantasie voor nodig om te bedenken dat ze het daarin ook weer slechter zullen doen en dat hun Nederlands er ook niet op vooruit zal gaan, al was het alleen maar omdat het aantal uren Nederlands wordt gereduceerd. Kortom, ze beginnen in het voortgezet onderwijs niet alleen met een forse achterstand in het Nederlands, maar ook in het Engels.

Een laatste reden om het Rotterdamse project kritisch te bekijken, komt voort uit zorg over de positie van het Nederlands. Dat wordt al een aantal jaren van twee kanten bedreigd, namelijk taalintern en taalextern. De taalinterne bedreiging heeft te maken met veranderingen in het Nederlands door het toenemend gebruik van Engelse leenwoorden. Iedereen kent talloze voorbeelden. S. Montag citeert in een artikel over grote, heftige evenementen de Amsterdamse commissaris J. van der Riessen, die de strategie van *crowd control* wil toepassen. 'Massabeheersing had ook gekund,' schrijft Montag, 'maar dat klinkt onvriendelijk, en waarom Nederlands als het in het Engels kan.' Dat de van overheidswege ingestelde taakeenheid die zich moest bezighouden met organisatie e.d. van de inburgering voor nieuwe migranten *task force* werd genoemd, was helemaal een gotspe. Het is niet overdreven om te zeggen dat het Nederlands geïnfiltreerd wordt door het Engels. Er is niets tegen het invoeren van leenwoorden. Dat gebeurt al eeuwen in alle talen van de wereld, maar in het hedendaagse Nederlands loopt het de spuigaten uit.

Er zijn uiteraard wel personen en instanties die zich verzetten tegen een dergelijke bedreiging, bijvoorbeeld de Stichting Natuurlijk Nederlands. Maar zo'n stichting is dan vaak weinig realistisch en levert in feite een achterhoedegevecht. Zo publiceerde ze onlangs een lijst van 1200 'onnodig' Engelse leenwoorden met aanbevolen Nederlandse equivalenten. Zo zou

airconditioning klimaatregeling moeten worden, en *all-riskverzekering* totaalverzekering of volverzekering. Het lijkt mij zinniger om je neer te leggen bij ingeburgerde leenwoorden, en actief het gebruik van Nederlandse woorden te bevorderen, simpelweg omdat ze al bestaan. Zo stuur ik geen e-post, maar *e-mail*; daarbij voeg ik geen *attachment*, maar een aanhangsel of bijlage: perfecte Nederlandse woorden die de betekenis volledig dekken.

De taalexterne bedreiging van het Nederlands komt voort uit het feit dat in een groeiend aantal domeinen die voorheen volledig Nederlandstalig waren het Engels nu de omgangstaal is geworden. Als in steeds meer situaties het Engels het 'gewone' communicatiemiddel wordt, verliest het Nederlands aan waarde. Bovendien versterken taalinterne en taalexterne bedreiging elkaar. Waarom zou je nog Nederlands spreken als het toch al half Engels is geworden?

Wanneer in de directie van een Nederlands bedrijf ook maar één persoon zit die geen moedertaalspreker van het Nederlands is, wordt er al overgeschakeld op de mondiale lingua franca, het Engels. De laatste fase van het universitair onderwijs is voor de meeste opleidingen in diezelfde taal. Er waren al tweetalige scholen in het voortgezet onderwijs, met merendeels Engels als andere taal, en nu komen er dus tweetalige basisscholen waarin niet alleen in het Nederlands, maar ook in het Engels wordt onderwezen. Het wachten is dus op Engelstalige crèches. Niet voor Engelsspreekende ouders, maar voor Nederlandse peuters, die zich maar het best zo snel mogelijk de internationale taal van status en succes eigen kunnen maken. Ten koste van het Nederlands, dat wel, maar ach, een kniesoor die daarop let. Graag wil ik zo'n kniesoor zijn (trouwens een prachtig Nederlands woord).

© René Appel